

Грянка Григорій Володимирович –
доцент кафедри адміністративного права
і процесу Національної академії внутрі-
шніх справ, кандидат юридичних наук

Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах

У статті розглядається адміністративна відповідальність за незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. Розкрито юридичний склад даних правопорушень.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, наркотичні засоби, психотропні речовини, виробництво, придбання, зберігання, перевезення.

Дослідження адміністративної відповідальності переважною мірою ведуться в межах охоронної концепції, згідно з якою вона виконує функцію охорони багатьох видів суспільних відносин від протиправних посягань. В основі охоронної концепції лежить положення, закріплене в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП) [1], згідно з яким законодавство про адміністративні правопорушення має завданням охорону суспільного ладу України, особистих прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій. Проблемам адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин присвятили свої роботи такі науковці, як К. К. Афанасьєв, О. К. Волох, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, О. М. Джу́жа, Н. І. Золотарьова, Т. П. Мінка, В. К. Колпаків, В. Я. Марчак, Д. Й. Никифорчук, С. Д. Подлінев, С. І. Саєнко, О. М. Стрільців, М. С. Хрушпа та ін.

Метою статті є дослідити підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах.

Продовжуючи висвітлення позицій дослідження адміністративної відповідальності, необхідно зазначити, що досить обґрунтовані позиції в даному аспекті має В. К. Колпаков, який під адміністративною відповідальністю розуміє примусове, з додержанням установленної процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником. З цього випливає, що реальна адміністративна відповідальність настає за наявністю нормативних, фактичних і документальних підстав [2, с. 76].

Досліджуючи вказану проблематику, В. К. Колпаков визначив похідні ознаки адміністративної відповідальності:

1. Притягнення до адміністративної відповідальності можливе тільки в результаті вчинення адміністративного проступку.

2. Вона полягає у застосуванні до винних примусових заходів, як правило – адміністративних стягнень. У статті 23 КУпАП зазначено, що адміністративне стягнення є мірою відповідальності.

3. Мета адміністративної відповідальності полягає: а) у вихованні особи в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття; б) у запобіганні здійсненню нових проступків.

4. Право притягнення до адміністративної відповідальності надано багатьом суб'єктам, серед яких – органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, суди (ст. 213 КУпАП). Повний їх перелік міститься в розділі III (ст. ст. 218–244) КУпАП.

5. Акт про притягнення до адміністративної відповідальності може прийматися: а) індивідуально (суддя, посадова особа відповідних органів); б) колегіально шляхом голосування (виконавчі комітети та адміністративні комісії).

6. Законодавством встановлено особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності (складання протоколу, збирання та оцінка доказів, винесення постанови тощо).

7. Норми, що регулюють адміністративну відповідальність, містяться у різних за своєю правовою природою актах: а) кодексах (КУпАП, Митний кодекс України); б) законах; в) правилах, причому правила можуть затверджуватись Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, рішеннями місцевих рад (ст. ст. 5, 182 КУпАП) [3, с. 78].

Продовжуючи аналіз поняття адміністративної відповідальності, згадаємо про наукові позиції інших учених-адміністративістів. Так, С. Т. Гончарук визначає адміністративну відповідальність як специфі-

чну форму реагування держави в особі її компетентних органів на вчинення адміністративних проступків, згідно з якою особи, які вчинили ці проступки, повинні відповісти перед уповноваженими державними органами за свої неправомірні дії та понести за це адміністративні стягнення в установленому законом порядку [4, с. 19]. Зважаючи на це, в своїх дослідженнях К. К. Афанасьєв зауважує, що в українському адміністративному праві сформовано три основні точки зору щодо поняття адміністративної відповідальності. Згідно з першою, – це застосування до правопорушників заходів примусу (Ю. П. Битяк, Л. В. Коваль та інші); згідно з другою, – це визначення обмежень майнових, а також особистих благ та інтересів за здійснення адміністративних правопорушень (Є. В. Додін та інші); згідно з третьою, адміністративна відповідальність – це сукупність адміністративних відносин, які виникають у зв'язку із застосуванням до суб'єкту проступку адміністративних стягнень [5, с. 4].

Таким чином, розглянувши питання адміністративної відповідальності як такої, перейдемо безпосередньо до дослідження останньої за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП). Розглянемо загальні аспекти вказаної статті та проблемні питання, які її стосуються.

Стаття 44 КУпАП передбачає відповідальність за незаконне придбання, виробництво, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах. У теорії адміністративного права панує позиція, що предметом вказаного проступку є наркотичні засоби та психотропні речовини. І це дійсно так, оскільки предмет – це речі матеріального світу, відносно яких учиняються адміністративні правопорушення. Зазначимо, що чинне законодавство визначає наркотичні засоби як включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення в разі зловживання ними. Психотропні речовини – це включені до Переліку речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та справляти депресивний чи стимулюючий вплив на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоцій, мислення чи поведінки і становлять небезпеку для здоров'я населення в разі зловживання ними.

У своїх дослідженнях Н. І. Золотарьова вказує на потрійне значення предмета адміністративних проступків у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, а саме: 1) предмет суспільного відношення, що охороняється регулюючими нормами у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; 2) предмет проступку, як конкретні наркотичні засоби та психотропні речовини, що використо-

увались при протиправних діяннях; 3) предмет протиправного впливу – те, за допомогою чого вчиняється проступок [6, с.7].

Досить дискусійним у теорії адміністративного права є питання, що стосується об'єкта адміністративних правопорушень, передбачених ст. 44 КУпАП. Так, одні вчені (Н. І. Золотарьова) вважають, що родовим об'єктом є порядок обігу в Україні наркотичних засобів і психотропних речовин [6, с. 7], у той час як на думку інших (С. І. Саєнко), – це правові відносини у сфері обігу наркотиків і психотропних речовин [7, с. 36]. На наше переконання, родовим об'єктом є суспільні відносини, що виникають у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, та які фактично й охоплюють сам порядок обігу вказаних речовин.

Об'єктивну сторону проступку становлять протиправні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин у невеликих розмірах. С. Д. Подлінев звертає увагу, що протиправність цих дій полягає в тому, що вони відбуваються шляхом порушення встановленого порядку виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин. Так, виробництво наркотиків і психотропів може здійснюватись тільки державними підприємствами, установами й організаціями [8, с. 298].

Аналізуючи вказаний елемент складу адміністративного правопорушення, візьмемо за основу наукову позицію В. Я. Марчака, який під незаконним придбанням наркотичних засобів і психотропних речовин розуміє їх купівлю, обмін на інші товари або речі, прийняття як плати за виконану роботу чи надані послуги, позики, подарунку або сплати боргу, привласнення знайденого, а також збирання залишків наркотиковмісних рослин на пожнивних земельних площах після зняття з них охорони, на земельних ділянках громадян, а також збирання таких дикорослих рослин чи їх частин на пустирях. Зберігання – це будь-які умисні дії, пов'язані з фактичним незаконним перебуванням наркотичних засобів і психотропних речовин у володінні винного (він може тримати їх при собі, в будь-якому приміщенні, сховищі або в іншому місці). Незаконне перевезення полягає в умисному переміщенні їх будь-яким видом транспорту з однієї території на іншу в межах України з порушенням порядку і правил, установлених чинним законодавством. Пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин – це незаконне переміщення їх у просторі шляхом відправлення поштою, багажем, посылним або іншим способом з одного місця в інше в межах України [9, с. 11].

Однак, слід звернути увагу на те, що ч. 1 ст. 44 КУпАП в диспозиції не містить такої дії як “виготовлення”, а лише оперує терміном “виробництво”. Таким чином, виготовлення наркотичного засобу чи психотропної речовини в невеликому розмірі без мети збуту буде кваліфікуватись за ч. 1 ст. 309 КК України, що, безперечно, є законодавчою про-

галиною. Про це також зазначає І. О. Доброрез, додаючи, що виробництво наркотичних засобів передбачає промисловий спосіб виготовлення зазначених речовин і потребує спеціального обладнання [10, с. 26].

Не визначено також і поняття “виробництво”, що призводить до колізій під час застосування норм на практиці. Так, у Постанові Пленуму Верховного Суду “Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів” вказується, що під незаконним виробництвом слід розуміти такі дії, які пов’язані з незаконним одержанням наркотиковмісної сировини з рослин, що їх містять, у тому числі відокремлення макової соломи, опію від рослин опієвого маку або ж листя, суцвіть, пилку, смоли – від конопель. Таке визначення за всіма ознаками збігається із поняттям “виготовлення” [11]. На наш погляд, більш вдале визначення дав Закон України “Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори”, де виробництво наркотичних засобів і психотропних речовин – це всі дії, пов’язані з серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин із хімічних речовин і (або) рослин, включаючи відокремлення частин рослин або наркотичних засобів, психотропних речовин від рослин, із яких їх одержують” [12]. Саме серійність є тією істотною ознакою, що відрізняє “виробництво” від “виготовлення”.

Виходячи з цього, на нашу думку, було б доцільно в ч. 1 ст. 44 КУпАП термін “виробництво” замінити на термін “виготовлення”, а останній виключити із ч. 1 ст. 309 КК України. Це обумовлюється, насамперед, тим, що “виробництво” має більш значну суспільну небезпеку і несе загрозу життю та здоров’ю населення, й за вчинення якого має бути суворіше покарання.

Що стосується суб’єкта розглядуваного проступку, то згідно з чинним законодавством ним є особа, яка досягла шістнадцятирічного віку та є осудною, тобто на момент учинення адміністративного правопорушення особа здатна усвідомлювати свої дії та керувати ними. Тут необхідно акцентувати увагу на деяких особливостях відповідальності спеціальних суб’єктів, зокрема, військовослужбовців. Досліджуючи це питання, А. Ф. Мота зазначає, що відповідно до чинного законодавства дієвичерпний перелік адміністративних правопорушень, за вчинення яких військовослужбовці несуть відповідальність на загальних підставах. Однак, за вчинення проступку, передбаченого ч. 1 ст. 44 КУпАП, військовослужбовець зобов’язаний буде підлягати дисциплінарній відповідальності [13, с. 121]. Також, особливо актуальною в теорії адміністративного права є проблема адміністративної відповідальності юридичних осіб. Так, С. І. Саєнко пропонує з метою захисту правовідносин із розроблення та проведення клінічних досліджень наркотичних засобів і психотропних речовин запровадити адміністративну відповідальність за незаконне розроб-

лення наркотичних засобів [14, с. 190]. Відносно адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства, то розглядаючи її аспекти, О. М. Беницький, посилаючись на чинне національне законодавство, говорить, що останні несуть юридичну відповідальність на загальних підставах, а також ті, що не мають імунітету від адміністративної юрисдикції, несуть адміністративну відповідальність за загальним правилом у встановленому законодавством порядку [15, с. 14].

В теорії адміністративного права поширеним є підхід, відповідно до якого під суб'єктивною стороною адміністративного проступку розуміється внутрішня сторона його прояву в формі психічного відношення суб'єкта до скоєного ним делікту. Обґрунтованою є думка, що проступок становить винне, умисне правопорушення [7, с. 65]. Обов'язковою вимогою суб'єктивної сторони є відсутність мети збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, оскільки в протилежному випадку діяння буде кваліфікуватись за ч. 1 ст. 307 КК України, навіть через невеликий розмір наркотиків.

Так, І. І. Митрофанов, досліджуючи дану проблематику, вказує, що за змістом ст. 44 КУпАП особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності лише за наявності в учиненому діянні такої сукупності ознак, як:

1) виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин, вчинені з порушенням вимог ч. 2 ст. 6 Закону України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” [16];

2) предметом посягання були саме наркотичні засоби або психотропні речовини та їх кількість не перевищувала верхньої допустимої межі;

3) наркоправопорушення було вчинено без мети збуту наркотичних засобів і психотропних речовин;

4) особа до моменту вчинення проступків такого роду досягла шістнадцятирічного віку і була осудною.

Відсутність хоча б однієї з перерахованих ознак виключає склад правопорушення, а отже, й притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 44 КУпАП [17, с. 157].

Таким чином, дослідивши наукові позиції різних учених адміністративістів, ми побачили різні підходи до визначення поняття “адміністративної відповідальності”. Однак, проаналізувавши їх, необхідно визначити основні його складові. Це – діяльність уповноважених органів адміністративної юрисдикції; вчинення особою адміністративного правопорушення; притягнення особи до адміністративної відповідальності. Обов'язково про що слід згадати, це те, що норми, які регулюють адміністративну відповідальність, містяться у різних за своєю правовою природою актах: а) кодексах (КУпАП, Митний кодекс України); б) законах; в) правилах, причому правила можуть затверджува-

тись Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, рішеннями місцевих рад.

Стосовно адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів і психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП), на наш погляд, актуальним є те, що ч. 1 ст. 44 КУпАП в диспозиції не містить такої дії як “виготовлення”, а лише оперує терміном “виробництво”. Таким чином, виготовлення наркотичного засобу чи психотропної речовини в невеликому розмірі без мети збуту буде кваліфікуватись за ч. 1 ст. 309 КК України, що безперечно є законодавчою прогалиною.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
2. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : [навч. посіб.] / В. К. Колпаков. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 256 с.
3. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність. Сутність поняття і підстави / В. К. Колпаков // Вісник прокуратури. — 2003. — № 6. — С. 75–79.
4. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність : [навч.-метод. посіб.] / С. Т. Гончарук ; Нац. авіаційний ун-т. — К. : НАУ, 2005. — 118 с.
5. Афанасьєв К. К. Окремі проблеми адміністративної відповідальності / К. К. Афанасьєв // Вісник Луганського держ. ун-т внутр. справ. — 2008. — Спец. вип. № 6. — Ч. 1. — С. 3–11.
6. Золотарьова Н. І. Проведення у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на правові відносини обігу наркотичних засобів та психотропних речовин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Н. І. Золотарьова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2000. — 20 с.
7. Саєнко С. І. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин : стан і перспективи законодавчого регулювання : [монографія] / С. І. Саєнко ; Луганський держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. — Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. — 270 с.
8. Подлінев С. Д. Адміністративна відповідальність в Україні : [курс лекцій] / С. Д. Подлінев ; Одеська нац. юрид. акад. — О. : Юрид. літ-ра. — 2008. — 648 с.
9. Марчак В. Я. Проблемні питання, які виникають під розгляду судами кримінальних справ, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : [навч.-метод. посіб.] / В. Я. Марчак, В. І. Румков. — Чернівці : Колір – Друк., 2007. — 110 с.
10. Доброрез І. О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

мети збуту : за матеріалами АР Крим // І. О. Доборез. — Сімферополь : Кри-
мнавчпеддержвидав, 2006. — 199 с.

11. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних
засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : Постанова Пленуму
Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 4 // Право України. — 2003. —
№ 1. — 143 с.

12. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон
України від 15 лют. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. —
№ 10. — Ст. 60.

13. Мота А. Ф. Адміністративно-правова відповідальність військовос-
лужбовців за незаконні діяння з наркотичними засобами та психотропними ре-
човинами: аспекти встановлення та регламентації / А. Ф. Мота // Актуальні
проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних
речовин в сучасних умовах : Зб. наук. праць / МВС України. Юрид. акад. —
Дніпропетровськ, 2005. — Спец. вип. № 2 (25). — 448 с.

14. Сасенко С. І. Запровадження адміністративної відповідальності юридич-
них осіб за порушення порядку розроблення та проведення клінічних досліджень
наркотичних засобів та психотропних речовин / С. І. Сасенко // Вісник Луганського
держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. — 2007. — № 4. — С. 182–190.

15. Беницький О. М. Деякі питання особливостей адміністративної від-
повідальності іноземців та осіб без громадянства / О. М. Беницький // Вісник
Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. — 2008. — Спец.
вип. № 6. — Ч. 1. — С. 12–16.

16. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх
аналогів і прекурсорів : Закон України від 15 лют. 1995 р. // Відомості Верхов-
ної Ради України. — 1999. — № 36. — Ст. 317.

17. Митрофанов І. І. Протидія злочинності наркозалежних осіб у сфері нар-
кообігу : [монографія] / І. І. Митрофанов. — Кременчук : ПП Щербатих О. В.,
2008. — 450 с.

В статье рассматривается административная ответственность за незаконное изготовление, приобретение, хранение, перевозку, пересылку наркотических средств или психотропных веществ без цели сбыта в небольших размерах. Раскрыт юридический состав данных правонарушений.

The article deals with the examination of the administrative liability for the illegal manufacture, acquisition, storage, transportation, sending of narcotic drugs or psychotropic substances not for selling purposes in no gross amounts. The legal corpus delicti is explored.

Стаття надійшла до редакції журналу 20 квітня 2011 року.